

Orașele Țării Românești în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714)

Prof. Nina Bîrsan

Așezările urbane ale Evului Mediu românesc s-au născut și au înflorit aidoma celor din apusul Europei, pe marile drumuri ale negoțului intern și continental la întretărirea lor dar și în locuri propice desfacerii produselor, evoluția lor fiind influențată de conjunctura politică, mai mult sau mai puțin favorabilă, de importanța economică a zonei dar și de aspectul geo-strategic, în esență, deloc de neglijat. Ceea ce le-a dat însă particularitate, deosebindu-le de marile burguri și orașe ale vestului, a fost aspectul lor atât de original și de pitoresc, remarcat de numeroșii călători străini trecători prin aste locuri, avându-și rădăcinile în economia țării, care ca și în epocile anterioare, acum la cumpăna veacurilor XVII-XVIII, îmbracă o haină agro-pastorală¹, caracteristică atât de vizibilă în documentele vremii.

Cele mai multe dintre ele, născute pe cale spontanee și trecute prin cele trei stadii: sat, târg, oraș, vor ajunge să cunoască, înainte de căderea cortinei turco-fanariote, o dezvoltare anunțătoare de noi zori: ai modernismului², în condițiile în care înflorirea meșteșugurilor și lărgirea ariilor de comerț - cele două forme fundamentale ale economiei urbane³ – precum și apariția pieței interne⁴, vor da noi caracteristici societății românești.

Pentru conturarea acestei realități este necesară consultarea izvoarelor contemporane, ajunse din fericire în număr mare până la noi: hrisoave zapise acte ale bisericilor și mănăstirilor, Condica visteriei lui Constantin Brâncoveanu – act de o deosebită importanță – cronici, dar și însemnări ale călătorilor străini⁵.

Înainte însă de a aborda acest fenomen al dezvoltării orașelor, considerăm utilă o succintă punctare privind actul urban românesc.

Apărute, cum am mai spus, în locuri propice vieții comerciale, așezările urbane din Evul Mediu au fost ridicate mai întâi pe malurile Dunării sau în zona adăpostită de munți și dealuri pentru ca mai apoi să coboare către câmpie⁶, însoțind râurile, ale căror nume le vor purta: Târgul Jiului, Târgul Gilortului (Cărbunești), Argeșul, Buzăul, Cetatea Dâmboviței (Bucureștii) ș. a.

Fiind prin definiție o așezare urbană cu privilegiu domnesc de târg, orașul românesc de cele mai multe ori a fost ridicat pe pământuri aparținând domniei, fiind menționat în documente cu formula „târgul sau orașul domniei mele”⁷, spre deosebire de sate și domenii, care puteau aparține și boierilor, mănăstirilor și moșnenilor.

Așadar, orașele nu erau decât moșii mai mari, constituite dintr-un centru urban: vatra și o exploatare agricolă, în jurul acesteia, numită hotar, moșie sau ocol⁸. Pe aceasta din urmă se aflau țarinile orășenilor, grădinile, livezile, viile, dar și satele aferente⁹, el fiind parte componentă a spațiului urban și nu o simplă anexă ca la orașele apusene. La noi, neexistând linia de demarcație dintre vatra urbană și ocol, constituită de zidurile moșiei ca în apusul Europei, trecerea se făcea firesc de la casele orășenilor la ogoarele lor și ale țăranilor din satele ocolului¹⁰.

Datorită faptului că aduceau importante venituri domniei, mai mari chiar decât cele ale moșiilor pe care domnul le deținea în mediul rural¹¹, venituri rezultate din taxele de vamă¹² și din monopoluri domnești, voievozii anteriori secolului al XVI-lea, au cumpărat sate și moșii pe care le-au integrat în hotarul târgului sau al orașului, însă datorită instaurării dominației otomane (a doua jumătate a secolului al XVI-lea) și a numeroaselor cereri ce veneau de la Poartă, domnia, pentru echilibrarea situației politice și economice a țării, apelează atât la rezerva sa seniorială: pământul orașelor¹³ cât și la proprietățile personale. Încep astfel donațiile, schimburile și vânzările din moșia orașului, care vor deveni tot mai numeroase în veacurile următoare, fără ca autoritatea

urbei sau orășenii să fie consultați. Spre exemplu în 1683 Șerban Cantacuzino (1678-1688) dăruiește spătarului Mihai Cantacuzino, fratele său, 250 de stânjeni din moșia Bucureștilor¹⁴ iar succesorul său Constantin Brâncoveanu va întări act de danie aceluiși mare boier pe unele pământuri din moșia Târgoviștei¹⁵. Ca atare orășenii nu erau decât simpli chiriași, uzufructuarii acestor terenuri¹⁶ pentru care plăteau o dijmă și beneficiau în schimb de anumite privilegii, precum: scutiri de plata rentei feudale, libertatea personală, dreptul de autocontrol prin reprezentantul lor, precum și o parte din monopolul domnesc: drept de a ține scaune de carne și de pește, drept de târg, drept de vamă, dreptul de a ține mori, dreptul de a vinde rachiu, ș.a.¹⁷, toate întărite prin acte domnești.

Elocvente dovezi de înflorire urbană în Țara Românească se găsesc sub domnia lui Constantin Brâncoveanu în marile centre: București, reședința domnească, de departe cel mai de seamă oraș românesc, considerat al doilea în sud-estul Europei¹⁸ și Târgoviștea, acea „Suceavă a Țării Românești”,¹⁹ cum o numește marele învățat Nicolae Iorga, fosta cetate de scaun a țării, care va cunoaște o nouă revitalizare, dar și în Craiova, Pitești, Ploiești, ș.a. și în localități unde viața urbană abia începe să pulseze, influențată de activitatea exploatărilor miniere sau de comerțul activ cu Ardealul²¹ (Baia de Aramă, Vălenii de Munte).

Stolnicul Constantin Cantacuzino consemnează în harta sa un număr de 22 de orașe și târguri precum: București, Craiova, Cerneți, Baia de Aramă, Târgu-Jiu, Râmnicu Vâlcea, Caracal, Ocnele Mari, Brâncoveni, Slatina, Argeș, Pitești, Câmpulung²¹ Târgoviște, Gherghița, Câmpina, Ploiești, Buzău, Rm. Sărat, Focșani, Brăila și Orașul de Floci. Cifra lor nu se oprește însă aici pentru că alte izvoare contemporane menționează existența altor târguri mai vechi sau mai noi: Odivoia, Cornățel, Grădiștea, din zona de câmpie²²; pe care le consemnează Miron Costin în lista târgurilor, Strehaia (Mehedinți) care chiar dacă este menționată într-o hartă târzie din 1718²³, a existat cu siguranță și în vremea lui

Brâncoveanu; Obilești (Vlașca), Târgul Bengăi²⁴, Târgul Gilortului²⁵ (Cărbunești) și Brâncoveni, ridicat la rang de „urbs”²⁶.

Totodată ca noi târguri²⁷ sunt și Urlați – situat pe apa Cricovului – Vălenii de Munte și Câmpina, puncte vamale pe drumul Brașovului, ca și Câinenii²⁸ pe cel al Sibiului dar și Rușii de Vede și în schelele de la Dunăre: Islaz și Oltenița, importante puncte de șantier naval²⁹. O bună parte din toate aceste târguri și orașe sunt prezente și în Condica de cheltuieli a visteriei lui Brâncoveanu³⁰.

În toată această perioadă apreciem că numărul târgurilor și orașelor a fost de peste 30. Stadiul de dezvoltare existent în fiecare din acestea a impus o ierarhizare pe mai multe categorii:³¹

1. orașe cu dezvoltare ascendentă: București, Târgoviște, Craiova, Pitești și Focșani;
2. orașe staționare: Argeș și Câmpina și orașe intrate în declin: Gherghița, Târgșor, Târgu de Floci;
3. localități cu trăsături urbane care cu greu se desprindeau de specificul rural.

Populația orașelor Țării Românești, cu excepția centrelor principale, nu era prea numeroasă dat fiind faptul că agricultura ocupa un loc important în viața țării. Sursele interne privind acest aspect lipsesc, dar străinii care au vizitat ținuturile noastre, au lăsat însemnări care permit alcătuirea unui tablou general; astfel numărul caselor oscilează între 200 și 500, iar numărul locuitorilor între 1000 și 2500³².

Bucureștiul și Târgoviștea, în special orașul de pe Dâmbovița, au rivalizat cu centre mari ale timpului înregistrând o populație de cca. 50.000 și respectiv 20.000 de locuitori, cifră pe care Târgoviștea o avea la mijlocul sec. al XVII-lea, în vremea lui Matei Basarab³³. Câtă populație era la Târgoviște în vremea lui Brâncoveanu nu știm, însă cu siguranță se apropia de această cifră chiar dacă orașul nu mai exercita funcția de reședință domnească.

Secretarul domnesc, Anton Maria del Chiaro, este cel care dă informații despre populația Bucureștiului: „nu s-a întâmplat vreodată,

nici chiar în vremea petrecută de mine aici ca < orașul > să aibă mai mult de 50.000 de locuitori”³⁴, specificând că populația nu ar corespunde suprafeței mari ocupată de oraș. Presupunând că ar fi o cifră exagerată, specialiștii luând în calcul faptul că cea mai mare parte a familiilor erau deținătoare a câte o gospodărie, au ajuns la concluzia că spre anul 1700 orașul avea un număr de 8000 de case, cifră de care s-a ținut cont știindu-se evoluția ulterioară a fenomenului demografic din date mai sigure³⁵.

Orașele mai mici și târgurile au jucat un rol economic însemnat, în ciuda puținătății locuitorilor, îndeosebi prin activitățile meșteșugărești și comerciale din sânul lor care luau o amploare deosebită în vremea bâlciurilor sau a târgurilor săptămânale³⁶. Devin astfel centre producătoare de bunuri de larg consum, acoperind cererile pieții interne, dar și locuri de schimb sau tranzit în marele proces al circulației mărfurilor locale sau străine³⁷.

Încercând, în cele ce vor urma, să relatăm ceea ce au însemnat aceste orașe în viața țării, ținând cont de lista ierarhiei lor, prezentată mai sus, se va lăsa intenționat tratarea Bucureștilor la sfârșitul lucrării, considerându-l ca fiind un oraș etalon, reprezentativ sub toate aspectele.

Fost sediu politico-administrativ al țării mai multe veacuri, Târgoviște și-a disputat această funcție cu Bucureștiul, dispută încheiată în 1659 în favoarea orașului de pe Dâmbovița, după care rolul vechiului târg de pe râul Ialomița se diminuează treptat³⁸.

Constantin Brâncoveanu, abil politician, ignoră poruncile Porții de părăsire a fostei capitale și stabilește an de an în lunga sa domnie, curtea aici³⁹, fără a părăsi Bucureștiul. Ca atare orașul se va dezvolta atât teritorial cât și comercial, având ulițe și mahalale aparținând diferiților meșteșugari⁴⁰ existenți aici și un număr mare de negustori străini, îndeosebi greci⁴¹.

Craiova, centrul urban din inima Olteniei, în această perioadă înregistrează o evoluție ascendentă⁴² datorată în bună parte târgului ce se ținea aici și care dura patru săptămâni; aici soseau încă de la

jumătatea veacului al XVII-lea „fel de fel de oameni din satele și pământurile vecine și negustori de tot neamul, ca să cumpere dobitoace și să le aducă la Constantinopol”⁴³. Febrila activitate comercială de la Craiova îl va determina pe Constantin Brâncoveanu să cumpere un loc de han în centrul orașului pe care îl va dona⁴⁴ ctitoriei sale mănăstirea Hurez.

Piteștiul este prin excelență orașul podgoriilor unde Vodă Brâncoveanu avea în posesie întinse terenuri cultivate cu viță-de-vie;⁴⁵ aici chiar dacă viața urbană este la început de drum, el având mai mult aspectul unui târg⁴⁶, ca urmare a dezvoltării meșteșugărești el va tinde spre locul al IV-lea în rândul orașelor valahe⁴⁷.

Focșanii munteni, oraș situat la hotarul cu Țara Românească, va înregistra în această perioadă o sensibilă dezvoltare datorită situației lui de loc de tranzit.⁴⁸ Din punct de vedere edilitar, domnia, datorită faptului că „apa care se afla acolo era sărată și rea, nu numai cea curătoare ci și puțurile ...”⁴⁹ a poruncit unor meșteri fântânari „de au adus o fântână cu apă foarte bună și îndestulată”⁵⁰.

Argeșul, prima cetate de scaun a Basarabilor, era acum aidoma Câmpulungului, un oraș staționar ca nivel de dezvoltare.

Câmpulung avea anual un bâlci, cel de la Sfântul Ilie, de care amintește și del Chiaro,⁵¹ la care participau, cum spune porunca domnească, fel de fel de negustori: creștini, turci, armeni, papistași, nemți, evrei „au măcar veri ce fel de om ar fi”.⁵²

Slatina, orașul cu târg săptămânal (duminica), cunoaște ca și Gherghița, care își pierde importanța de odinioară (domnia trebuind să apere hotarele sale prin hrisoave)⁵³ și Târgșor considerat în 1699 unul din orașele mici ale țării,⁵⁴ cu un accentuat declin.⁵⁵

Ploiești, oraș întemeiat de Mihai Viteazul, era căutat îndeosebi pentru târgul ce se ținea în fiecare miercuri⁵⁶, unde vitele erau la mare preț. În tot veacul al XVII-lea, documentar se constată un viu negoț cu suprafețe cultivate cu vie⁵⁷. Considerat mai târziu de del Chiaro al IV-lea oraș al țării⁵⁸ el este în realitate, datorită specializărilor componente

meșteșugărești, pe poziția a VII-a⁵⁹, după Ștefan Olteanu, având sigure perspective de dezvoltare. Tot aici ar intra și orașele oltene cu un aspect mai mult rural: Rm. Vâlcea⁶⁰ și Tg-Jiu care cunoșteau o dezvoltare mai înceată. În zona Olteniei de Nord, Tg-Jiu reprezintă un punct economic important în ciuda aspectului său cvasirural; aici se aduna lumea satelor din împrejurimi cu mărfuri de tot felul și dată fiind poziția lui geografică, pe cursul Jiului, el s-a dezvoltat treptat și datorită intenselor raporturi comerciale cu Ardealul facilitate de trecătorile montane.

Localități ca Cerneți (Turnu-Severin), care la sfârșit de secol XVII avea o companie de margine,⁶¹ Baia de Aramă, devenită târg după deschiderea minelor de aici, Vălenii de Munte și Câmpina, unde își avea reședința un vameș⁶², importante puncte de vamă, chiar dacă erau târguri mici, în această perioadă cunosc înfăptuiri urbane⁶³.

Revenind la Bucureștii secolului al XVIII-lea, reședința cârmuirii domnești, se constată teritorial faptul că orașul format – aidoma celorlalte – din vatra urbană comasată în jurul Curții Domnești și din ocolul acesteia⁶⁴, ocupat cu ogoare și sate, că avea o formă circulară „aproape rotundă” și o întindere „destul de mare”, fapt bine remarcat de Anton Maria del Chiaro.

Vatra urbană cunoaște o vizibilă extindere, închizând în cuprinsul ei ambele maluri ale Dâmboviței⁶⁶; Pornind de la baza dealului Mihai Vodă, mergea depășind înălțimea de la Radu Vodă și ocolea împrejmuid-o practic pe aceea de la Mitropolie. Aici, pe malul drept al Dâmboviței, moșia mănăstirii Mihai Vodă era, cum spune un document din 1668, „împresurată de oameni”⁶⁷. Pe celălalt mal această întindere urbană ocupa un spațiu mai mare; din zona actualului Cișmigiu – atunci zonă de smârcuri care aparținea unui Dura neguțătoriu – către mahalaua Popii Stoica (Brezoianu) și metohul Episcopiei de Râmnic⁶⁸ (azi Ateneul Român) mergea conturând limita de nord a reședinței brâncovenești, dincolo de mahalalele Batiștei și Oțetari, iar la răsărit includea mahalalele Sf. Vineri (a Agăi Niță), Olteni și Sf. Nicolae din Sârb⁶⁹.

Întreaga existență a orașului s-a desfășurat condiționată de două

fundamentale: râul Dâmbovița cu lunca acestuia și dealul Bucureștilor⁷⁰.

Sub domnia lui Brâncoveanu, datorită creșterii numărului de locuitori și a specializărilor din rândul meșteșugurilor existente, se diferențiază vizibil deosebirile dintre centrul meșteșugăresc-comercial și periferia orașului. Cronicarul del Chiaro aduce prin rândurile sale ecourile acelor realități urbane vorbind despre casele bucureștene „răzlețe și depărtate una de alta având fiecare ... curtea ei cu bucătărie și grajd și deosebit grădina ei cu diferiți pomi, ceea ce îi dă o înfățișare veselă și încântătoare”⁷¹; acestea erau construite din cărămidă - folosită în special la casele boierești, lăcașe, hanuri și edificii domnești – paante ori nuiete⁷², folosite de cei de condiție modestă.

Urbea bucureșteană nu era înconjurată de ziduri ci de „un gard de trunchiuri groase și rotunde, de stejar, înalte de șase până la șapte brațe ... bine îmbinate între ele care pot dura treizeci și chiar patruzeci de ani”⁷³.

Elementul polarizator al întregii vieți comerciale și meșteșugărești a Bucureștilor l-a constituit Curtea Domnească și zona învecinată care sub Brâncoveanu a atins momentul maxim al înfloririi. Vodă va da palatului domnesc, aidoma înaintașilor săi noi componente, va reface sălile și va construi noi case⁷⁴. Amănuntele pe care del Chiaro le dă despre palatul lui Vodă sunt deosebit de sugestive: era construit din piatră, cu scara principală din marmură, cu săli mari boltite și avea în fațadă o frumoasă „loggia” flancată de două foișoare⁷⁵.

Dincolo de zidurile Curții Domnești începea orașul care de aici din cele două părți – de sus și de jos – își purta „podurile”, ulițele și cărările sale⁷⁶ spre marile drumuri ale țării. Doar simpla lor inventariere vădește faptul că exista o anumită gradație, de la vechi la nou, din inima târgului până către periferie, fiecare luând numele meșteșugului cu care se îndeletniceau locuitorii ei.⁷⁸ Urmau gospodăriile slujitorilor și târgoveților iar spre periferie cele aparținând agricultorilor, pescarilor și oamenilor de rând. Acestea erau plasate pe artere (străzi) din care mai mult de jumătate din cele peste 30 atestate în această perioadă, își au

numele legate de meseria locuitorilor lor: șelari, croitori, boiangii, abagii, măcelari, lăcătuși etc.⁷⁹

Fiind un mare centru comercial Bucureștiul a beneficiat și de piețe de desfacerea produselor – târguri – numite pazar sau bazar, obor. În vremea lui Brâncoveanu orașul a avut mai multe astfel de târguri:⁸⁰ Târgul din Năuntru (Târgul de Jos), Târgul de Afară (mai târziu aici va fi Târgul Moșilor), Târgul de Sus și Târgul Cucului. În aceste zone vor lua naștere marile antrepozite comerciale de la sfârșitul secolului al XVII-lea: hanul Șerban Vodă, hanul Constantin Vodă și hanul Sf. Gheorghe Nou⁸¹.

În perioada domniei lui Brâncoveanu Bucureștiul va înregistra și măsuri de ordin sanitar: înființarea la începutul secolului XVIII (14 decembrie 1704), a primului spital civil din țară, ridicat de spătarul Mihai Cantacuzino lângă ctitoria sa de la Colțea, aducerea de către Vodă la curte a unor medici și spițeri și crearea unei funcții de consilier sanitar pentru apărarea împotriva epidemiilor,⁸² precum și crearea organelor care să ia măsuri profilactice împotriva ciumei: cioclii.

Lucrările domniei de aducțiune apei sau limitat doar la edificiul Curții Domnești dar cu siguranță ele au existat și la casele particulare și la unele instituții publice, chiar dacă administrația orașului nu avea în atribuțiuni sarcini de acest fel.

Datorită dezvoltării economice ce a înregistrat-o orașul, structura populației sale a devenit tot mai complexă; au apărut în sânul ei tot mai adânci diferențieri legate de starea materială a locuitorilor.⁸³ Componenta populației orașului cunoaște: boieri, de diferite ranguri, dregători domnești, oamenii curții, ostași, preoți, călugări și orășeni propriu-ziși: unii ocupându-se cu meșteșugurile sau negoțul, alții cu agricultura; la toate acestea se adaugă sărăcimea urbană.

Juridic orășenii erau oameni liberi, aveau gospodărie proprie și unele privilegii de la domnie,⁸⁴ o conducere proprie după modelul apusean⁸⁵ dublată la noi de un dregător domnesc și aleasă din sânul categoriei de oameni bogați.

În concluzie, orașele românești, chiar dacă nu au avut o evoluție comparabilă cu cea din apusul Europei, au cunoscut – mai lent – o dezvoltare superioară epocilor anterioare și asta în ciuda condițiilor politice N.E.P.rielnice, a expedițiilor de jaf, a incendiilor și a pustiitoarelor epidemii de ciumă.

NOTE:

1. P.P. Panaitescu, *Interpretări românești*, Editura Enciclopedică București, 1994, p. 120; C. Șerban, *Aspecte din lupta orășenilor din Țara Românească, Moldova (I)*, în St. R. I., XII, 1996, 6, P. 30.
2. Panait I. Panait, *Preliminariile Evului Modern*, curs la Facultatea de Istorie și Științe Administrative, Constanța, 1995-1996.
3. Șt. Olteanu, *Locul și rolul orașului București în contextul producției meșteșugărești din Țara Românească în evul mediu*, în „B.M.I.M.”, VIII, 1971, p. 113.
4. C. Șerban, *Contribuții privind piața internă a Țării Românești și Moldovei*, în „St. R. I”, XVII, 1964, p. 43.
5. Panait I. Panait, *Orașul București în timpul domniei lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, în „B.M.I.M”, 11, 1992, p. 46.
6. P.P. Panaitescu, **op.cit.** p. 145, 147.
7. **Ibidem**, p. 122-124.
8. **Ibidem**, p. 122.
9. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc.cit.**, p. 47.
10. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 123.
11. **Ibidem**, p. 126.
12. C. Șerban, *Sistemul vamal al Țării Românești în secolul al XVIII-lea*, în „S.A.I”, III, 1961, p. 121.
13. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 125.
14. **Ibidem**, p. 116.
15. C. Șerban, **op. cit.**, în „St.R.I”, XIII, 1960, 6, p. 32.
16. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 126; aceștia nu-și puteau vinde terenurile ci doar să le folosească în schimbul plătirii unei dijme.
17. C. Șerban, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 30.
18. George Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 12.
19. N. Iorga, *Drumuri și orașe*, ediția a II-a, București, [1903], p. 64.

20. *Istoria României*, vol. III, Ed. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 207.
21. C.C. Giurescu, *Harta stolnicului Cantacuzino*, în „R.I.R”, XIII, fasc. I, 1943, p. 14.
22. Miron Costin, *Opere*, ediția P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 217, apud Șt. Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Ed. Științifică, București, 1969, p. 82.
23. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82.
24. Documentul din 17 februarie 1690 îl menționează pe „Matei ot trăg Benghii”; N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 484, apud Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82.
25. P.P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 150.
26. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82; Nicolae Constantinescu, *Romania's economic history*, Ed. Academiei Române, București, 1994, p. 87.
27. *Istoria României*, III, p. 67.
28. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 82.
29. N. Constantinescu, **op. cit.**, p. 87.
30. Dinu C. Giurescu, *Anatefterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brâncoveanu*, în „S.M.I.M”, V, Ed. Academiei, 1962, p. 365.
31. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 83.
32. N. Constantinescu, **op. cit.**, p. 87; Sergiu Columbeanu, Radu Valentin, *Constantin Brâncoveanu și epoca sa*, Ed. Științifică, București, 1967, p. 37.
33. N. Constantinescu, **op. cit.**, p. 87.
34. *Călători străini despre țările române*, vol. VIII, (îngrijit de Maria Holban), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
35. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 51.
36. *Istoria României*, III, p. 69.
37. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 83, 92.
38. Ștefan Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
39. Sosea la Târgoviște în special toamna la culesul viilor dar și când situația din țară o cerea, Radu Greceanu, *Începătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Românești Io Constandin Brâncoveanu Basarab Voievod, de când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vrămile și întâmplările ce în pământul acesta în zilele mării-sale s-au împlinit, în Cronicari Munteni*, II, București, 1961.
40. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.

41. N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, vol. I, București, 1925, p. 243.
42. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
43. N. Iorga, **op. cit.**, p. 256.
44. I. Firu, *Craiova*, 1963, p. 16, apud Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
45. N. Iorga, *Studii și documente*, vol. V, București, 1903, p. 126; Paul Cernovodeanu, *Societatea feudală românească văzută de călători străini (sec. XV-XVIII)*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1973, p. 26.
46. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
47. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
48. *Istoria României*, III, p. 67.
49. Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod 1688-1714*, studiu introductiv și ediție critică de Aurora Ilieși, Ed. Academiei R.S.R., București, 1970.
50. Idem, *Începătura istoriei ...*, în *Cronicari Munteni*, II, p. 87.
51. N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Ed. Eminescu, București, 1981, p. 317 (bâlciul avea loc la jumătatea lunii iulie).
52. Dinu C. Giurescu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 412, c. 67.
53. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
54. George Potra, N. I. Simache, *Contribuții la istoricul orașelor Ploiești și Târgșor (1632-1857)*, Ed. Comitetului de Cultură și Artă a jud. Prahova, Ploiești, 1973, p. 98-99.
55. Șt. Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.** p. 115.
56. Șt. Ionescu, Panait I. Panait, **op. cit.**, p. 93.
57. George Potra, N. I. Simache, **op. cit.**, p. 12.
58. del Chiero dă această referire pentru anul 1718, George Potra, N. I. Simache, **op. cit.**, p. 11.
59. Ștefan Olteanu, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 115.
60. Aici se află scaunul episcopal, Șt. Ionescu, Panait I. Panait; **op. cit.**, p. 93.
61. *Ibidem*,
62. *Ibidem*,
63. *Istoria României*, III, p. 67.
64. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 47.
65. *Călători străini*, VIII, p. 72.
66. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 47.
67. *Arh. St. București*, fond M-rea Mihai Vodă, V 1 apud Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.** p. 47.

68. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 47.
69. *Istoria orașului București*, vol. I, Muzeul de Istorie al orașului București, 1965, p. 134-135.
70. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 48.
71. *Călători străini*, VIII, p. 372.
72. Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 50.
73. *Călători străini*, VIII, p. 372.
74. vezi pe larg Panait I. Panait, **op. cit.**, în **loc. cit.**, p. 51.
75. Paul Simionescu, Paul Cernovodeanu, *Cetatea de scaun a Bucureștilor*, Ed. Albatros, București, 1976, p. 7.
76. Panait I. Panait, *Orașul București ... în loc. cit.*, p. 53.
77. Podul Mogoșoaiei numit și Podul Brașovului, Podul domnesc al Uliței Meri (Lipscani mai târziu). Podul Calicilor, Podul cel Mare și Podul Târgului de Afară (mai târziu Calea Moșilor).
78. **Ibidem**,
79. **Ibidem**,
80. George Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, p. 21.
81. **Ibidem**
82. N. Vătămanu, *Începutul organizării sanitare în Țara Românească* la Sf. sec. al XVII-lea în „Igienă”, XII, 1963, 1, p. 49-85 apud N. Vătămanu, *Asistența sanitară în București ... în „M.I.M.”*, București, 1964, p. 239-240.
83. S. Columbeanu, R. Valentin, **op. cit.**, p. 37.
84. Valeria Costăchel și colab., *Viața feudală din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, Ed. Științifică, București, 1957, p. 31.
85. Conducerea era formată dintr-un consiliu în frunte cu un județ și doisprezece pângari; dregătorul domnesc era părcălabul, P. P. Panaitescu, **op. cit.**, p. 166.